

Palvelut ja henkilöstö -lautakunta 27.10.2025 § 43

Palvelut ja henkilöstö -lautakunnan lausunto hyvinvointialuejohtajan ehdotuksesta vuoden 2026 talousarvioksi ja vuosien 2026–2028 taloussuunnitelmaksi

Palvelut ja henkilöstö -lautakunnan strateginen tehtävä on varmistaa sosiaali- ja terveyspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja vaikuttavuus sekä huolehtia henkilöstön saatavuudesta ja asukkaiden osallistumisesta palveluiden suunnitteluun. Lautakunnan näkökulmasta vuoden 2026 talousarviossa ja vuosien 2026–2028 taloussuunnitelmassa on tunnistettavissa useita palvelualueita, joiden osalta strategian toteutumista uhkaa riittämätön huomiointi tai resurssivaraus.

Keskeiset huolenaiheet ja kehittämistarpeet

Sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluiden asema jää strategisessa ja taloudellisessa suunnittelussa taka-alalle.

Syrjäytymisen ehkäisy, toimeentulon turvaaminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen edellyttävät resurssien kohdentamista ja aseman vahvistamista.

Lautakunta pitää tärkeänä, että sosiaalipalveluiden roolia vahvistetaan konkreettisin toimenpitein. Kehittämisehdotus: talousarviossa tulisi varmistaa, että sosiaalipalveluiden resurssit kasvavat suhteessa tehtävien laajenemiseen. Lisäksi suosittelemme, että sosiaalipalveluiden vaikuttavuutta seurataan erillisellä mittaristolla.

Vammaispalvelut

Lautakunta kiinnittää huomioita useisiin sopeutustoimiin vammaisia henkilöitä koskien, joista useat nyt ehdotetut kohdentuvat samoihin henkilöihin, joiden kerrannaisvaikutuksia ei ole arvioitu. Talousarviossa tulisi varmistaa, että sosiaalipalveluihin sisältyvien vammaispalveluiden resurssit kasvavat suhteessa palvelutarpeeseen eivätkä heikennä palveluiden tasoa nykyisestä.

Opiskeluhoolto

Nuorten pahoinvointi ja lastensuojelun kuormitus edellyttävät laajempaa panostusta kuin nykyinen 1,0 milj. € muutoslupaus mahdollistaa.

Tarvitaan vahvempaa yhteistyötä kuntien kanssa ja opiskeluhuollon näkyvyyden lisäämistä kouluissa.

Lautakunta suosittelee, että opiskeluhuollon resursointia tarkastellaan kokonaisuutena, mukaan lukien kuraattorit, psykologit ja terveydenhoitajat, jotta moniammatillinen yhteistyö toteutuu aidosti. Konsultaattiorakenteita opiskeluhuollon ja mielenterveyspalveluiden välillä tulee vahvistaa osana lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden hoidon porrastusta. Tavoitteena on varmistaa, että mielenterveyspalveluiden asiantuntemus on hyödynnettävissä osana opiskeluhuollon verkostoa aina kun sitä tarvitaan. Psykiatristen sairaanhoitajien jalkautuminen kouluihin voi tarjota erityistä tukea mielenterveysongelmista kärsiville nuorille. Psykiatriset sairaanhoitajat voidaan integroida osaksi kouluterveydenhuollon tiimiä, jolloin he työskentelevät yhdessä kouluterveydenhoitajien, psykologien ja kuraattoreiden kanssa.

Opiskeluterveydenhuollossa tunnistetaan, että erilliseen ajanvaraukseen perustuvien käyntien pariin eivät aina ohjaudu ne oppilaat/opiskelijat, jotka olisivat erityisesti opiskeluhuollon palveluiden tarpeessa. Yhteydenottoa sekä ajan varaamista opiskeluhuollon terveydenhoitajalle, kuraattorille ja psykologille tarkastellaan siten, että yhteydenoton kynnyks tulisi nykyistä matalammaksi ja palveluiden pariin saataisiin nykyistä kattavammin kaikki palveluita tarvitsevat oppilaat/opiskelijat.

Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Nuorten ahdistuneisuus ja matalan kynnyksen palveluiden puute ovat kasvavia haasteita.

Ennaltaehkäisevän mielenterveystyön rakenteet ja resurssit ovat riittämättömät. (kts. edellinen)

Lautakunta suosittelee, että yhteistyö HUSin ja muiden hyvinvointialueiden kanssa kirjataan selkeästi toimenpiteen toteutussuunnitelmaan, jotta kansallisen C-hepatiitin eliminointiohjelman tavoitteet saavutetaan.

Geriatrinen poliklinikka

Ikääntyneiden määrän nopea kasvu edellyttää vahvempaa geriatrisen erikoisosaamisen ja hoitopolkujen kehittämistä.

Talousarviossa ei ole erillistä panostusta geriatriaan, vaikka palvelutarve kasvaa merkittävästi.

Lautakunta suosittelee, että poliklinikan toiminnan laajentamisen yhteydessä otetaan käyttöön seurantamalli, jolla arvioidaan hoitoketjujen toimivuutta ja asiakkaiden kokemuksia.

Suun terveydenhuolto

Hoitoon pääsyssä on alueellisia eroja, joita tulee tarkoin seurata ja edistää hoitoon pääsyn oikea-aikaisuutta. Erityisesti ajanvarauksen järjestelmää tulee kehittää.

Suun terveys **vaikuttaa yleisterveyteen** ja palveluiden integraatioon, mutta jää rakenteellisesti irralliseksi.

Asumispalvelut

Ikääntyneiden asumispalveluiden tarve kasvaa, mutta investointien ja toimitilojen kustannusnousu uhkaa palveluiden saatavuutta. Myös asunnottomuuden kasvu nostaa palveluiden riittämättömyyttä. Kysyntää tulisi seurata tehostetusti.

Kotiin vietävien palveluiden ja teknologian hyödyntämisen kehittäminen on välttämätöntä laitoshoidon tarpeen vähentämiseksi.

Pelastustoiminta

Investointiosa huomioi kaluston ja tilat, mutta operatiivisen toiminnan kehittämiseen ei ole riittävästi näkyvyyttä.

Väestönkasvu ja alueellinen riskiprofiili edellyttävät resurssien tarkastelua.

Minimitason alittavat yksiköt vaarantavat palvelut ja luovat työturvallisuusriskejä. Lautakunta suosittelee, että pelastustoiminnan henkilöstötilannetta seurataan kuukausittain ja että alue laatii suunnitelman vahvuuksien nostamiseksi vähintään lakisääteiselle tasolle.

Omalääkärimalli

Mallin laajentamiseen on varattu 10,5 milj. €, mutta henkilöstön saatavuus ja mallin vaikuttavuuden seuranta vaativat jatkuvaa arviointia.

Lautakunta suosittelee, että omalääkärimallista laaditaan erillinen toteutussuunnitelma, jossa kuvataan mallin tavoitteet, resurssitarpeet ja vaikutukset hoidon jatkuvuuteen.

Henkilöstön merkityksellisyys

Henkilöstö on strategian mukaan kriittinen menestystekijä, mutta talousarviossa ei ole riittävästi näkyvyyttä työhyvinvoinnin, osaamisen kehittämisen ja rekrytoinnin pitkäjänteiseen tukemiseen.

Työvoimapula erityisesti perustason palveluissa uhkaa palveluiden laatua ja saatavuutta.

Tarvitaan selkeä henkilöstöstrategia, joka tukee osaamisen vahvistamista, urapolkuja ja työssä jaksamista. Yleisenä periaatteena tulisi olla, että työntekijät voisivat keskittyä omaa koulutustaan vastaaviin tehtäviin.

Asiakasmaksut

Korotukset voivat heikentää yhdenvertaisuutta. Lautakunta suosittelee, että asiakasmaksujen vaikutuksia sekä ulosottoon päätyvien maksujen määrää, seurataan erikseen pienituloisten ja paljon palveluita käyttävien ryhmissä. Lisäksi tulisi selvittää mahdollisuus ottaa käyttöön nykyistä toimivampi maksukatto tai maksuhuojennusmalli.

Riskienhallinta ja vaikutustenarviointi

Talousarviossa ei ole systemaattista riskienhallinnan ja vaikutustenarvioinnin kehittämisohjelmaa.

Strategiset panostukset (esim. muutoslupaukset) edellyttävät vaikuttavuuden mittaamista ja riskien ennakointia.

Lautakunta edellyttää, että hyvinvointialueella edistetään vaikuttavuusperusteista budjetointia.

Kehittämissuosituks

- Vahvistetaan geriatrisen hoidon, sosiaalipalveluiden ja suun terveydenhuollon asemaa talousarviossa.
- Laaditaan henkilöstöstrategia, joka tukee rekrytointia, työhyvinvointia ja osaamisen kehittämistä.

- Kehitetään vaikuttavuuden arviointia ja riskienhallintaa osana strategisten panostusten seurantaa.
- Seurataan opiskeluhuollon, mielenterveyspalveluiden ja asumispalveluiden resurssien riittävyyttä ja vaikuttavuutta.
- Arvioidaan pelastustoimen operatiivisten resurssien riittävyys suhteessa alueellisiin riskeihin.
- Seurataan omalääkärimallin toteutusta ja vaikutuksia hoidon jatkuvuuteen ja asiakastytytyvyyteen.

Yhteenveto

Lautakunta katsoo, että talousarvio ja taloussuunnitelma sisältävät strategian mukaisia toimenpiteitä, mutta niiden vaikuttavuus edellyttää:

- Sosiaalipalveluiden ja vammaispalveluiden konkreettista vahvistamista ja vaikuttavuuden seurantaa
- Opiskeluhuollon moniammatillisen yhteistyön varmistamista
- Henkilöstöresurssien riittävää mitoitusta ja työhyvinvoinnin turvaamista
- Ennakoivaa kapasiteettimallia asumispalveluihin
- Riskienhallinnan ja vaikutustenarvioinnin kehittämistä
- Palveluiden yhdenvertaisuuden ja saatavuuden jatkuvaa seurantaa
- Keskeisten uudistusten, kuten omalääkärimallin, riittävää kuvausta ja toteutussuunnitelmaa

Henkilöstö ei ole pelkkä kustannuserä, vaan palveluiden laadun, jatkuvuuden ja vaikuttavuuden perusta. Lautakunta korostaa, että henkilöstön saatavuus, osaaminen ja jaksaminen ovat ratkaisevia tekijöitä strategian onnistumiselle.

Talouden realismi ja toimeenpanokyky

- Lautakunta korostaa, että talousarvion ja taloussuunnitelman tulee olla realistisia suhteessa henkilöstöresursseihin, palvelutarpeeseen ja toimeenpanokykyyn. Useat toimenpiteet edellyttävät samanaikaisesti lisäresursseja, muutoksenhallintaa ja henkilöstön sitouttamista. On tärkeää, että suunnitelmat eivät perustu oletuksiin, joita ei voida käytännössä toteuttaa.

Tiedolla johtaminen ja vaikutusten arviointi

- Lautakunta pitää myönteisenä tiedolla johtamisen kehittämistä strategiassa. Kehittämisehdotus: talousarvion ja toimenpiteiden vaikutuksia tulisi seurata systemaattisesti – ei vain taloudellisesti, vaan myös asiakas- ja henkilöstövaikutusten näkökulmasta. Tämä edellyttää selkeitä mittareita ja raportointikäytäntöjä.

Toimenpiteiden yhteisvaikutukset

- Useat toimenpiteet vaikuttavat samoihin asiakasryhmiin tai henkilöstöön. Lautakunta suosittelee, että talousarvion valmistelussa arvioidaan toimenpiteiden yhteisvaikutuksia – esimerkiksi miten omalääkärimalli, asiakasmaksujen korotukset ja palvelusetelien käyttö vaikuttavat erityisesti paljon palveluita käyttäviin asukkaisiin.

Lasten ja nuorten palvelut

- Lautakunta pitää tärkeänä, että lasten ja nuorten palvelut säilyvät prioriteettina myös taloudellisesti haastavina aikoina. Ennaltaehkäisevät palvelut, kuten opiskeluhuolto, lastensuojelu ja perhesosiaalityö, ovat investointeja, jotka ehkäisevät raskaampien palveluiden tarvetta tulevaisuudessa.

Palveluiden integraatio

- Talousarviossa tulisi vahvemmin näkyä sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatio. Kehittämisehdotus: Lautakunta suosittelee, että toimenpiteiden suunnittelussa ja resursoinnissa huomioidaan palveluketjujen sujuvuus ja moniammatillinen yhteistyö, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla.

Henkilöstön osallistaminen ja muutosjohtaminen

- Lautakunta korostaa, että henkilöstön osallistaminen muutosten suunnitteluun ja toteutukseen on keskeistä onnistumisen kannalta. Kehittämisehdotus: Muutoksiin liittyvät henkilöstövaikutukset tulisi arvioida etukäteen ja varmistaa, että henkilöstöllä on mahdollisuus vaikuttaa toimintamallien kehittämiseen.

Muut huomiot

Taloussuunnitelman realistisuus: On tärkeää, että suunnitelma perustuu realistisiin arvioihin rahoituksesta ja menoista, erityisesti valtionosuuksien ja palvelutarpeiden osalta.

Alijäämien kattaminen: Taloussuunnitelmassa tulee varmistaa, että alijäämät katetaan lain edellyttämässä aikataulussa ilman, että lakisääteiset palvelut vaarantuvat.

Tuottavuusohjelmien vaikutukset: Suunnitelmassa tulee arvioida realistisesti tuottavuus- ja taloudellisuusohjelmien vaikutukset ja toteuttamiskelpoisuus.

Henkilöstöresurssien riittävyys: Talousarviossa on huomioitava henkilöstön saatavuus ja jaksaminen, erityisesti tilanteessa, jossa toimintamenot eivät saa kasvaa.

Riskienhallinta: Taloussuunnitelmassa tulee tunnistaa ja hallita taloudelliset riskit, kuten kustannusten nousu ja rahoituksen epävarmuus.

Strategian mukaisuus: Talousarvion ja -suunnitelman tulee tukea hyvinvointialueen strategisia tavoitteita ja palveluiden uudistamista.